

שמעון אומר: אם לא הגריל כשר, אבל אם לא התודה פסול".

ועתה הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ורבי שמעון בענין הירודי: (19)

ואזדו לטעמייהו — חכמים ורבי שמעון שבכרייתא דלעיל, הולכים לשיטתם כפי שנלמד בכרייתא הבאה:

ב-ב דתניא: נאמר [בויקרא טז י]: "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו". הכתוב הדגיש — יעמד "חיי". ללמד, שאם השעיר מת לפני שהספיק לכפר, צריך להביא שעיר אחר מקומו. (1)

ונחלקו תנאים בכרייתא, מהי הכפרה המוזכרת בפסוק:

עד מתי יהיה השעיר המשתלח לעזאזל זקוק לעמוד חי?

עד שעת מתן דמו של חבירו — עד שיתנו את דם השעיר לה' בכל המתנות שנאמרו בו. מפני שהכפרה המוזכרת בפסוק היא מתן דמים [כדלהלן] (2) — דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: "לכפר עליו" — בכפרת דברים, בוידוי הנאמר על השעיר המשתלח עצמו הכתוב מדבר.

ומבארת הגמרא: במאי קמיפלגי, במה

1. אי אפשר לפרש שהכתוב בא ללמדנו שלא ישלח את השעיר לעזאזל עד אחרי מתן דמים של הפר ושעיר החטאת [כפי סדר הפסוקים שלאחריו]. מפני שאם זו כוונת הכתוב, היה יכול לומר: "יעמד לפני ה'". ולמה הוסיף "חיי"? ובעל כרחך בא ללמדנו שאם מת יביא אחר. [רש"י].

והקשה שיח יצחק שמפסוק זה למדנו לקמן [סו, ב] שאם דחפו מגובה הר עזאזל ולא מת, ירד אחריו וימתהו. [כלומר, שהשעיר יהיה חי עד אחרי הירודיים ואחר כך צריך להמיתו] עיין שם.

2. אבל אחרי מתן דמים אין צריך שיהיה השעיר חי [לדעת רבי יהודה]. והירודי היה אחר שגמר את מתן הדמים. כמבואר מסדר המקראות שאחרי שהתורה הביאה את סדר כל ההזאות נאמר [ויקרא טז, כ]: "וכלה מכפר את הקדש" וגו'. ונאמר [בפסוק כא]: "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה" וגו'. ומכאן שאין הירודי מעכב. שהרי גם אם

מדבריה לעיל [והגמרא יכלה לתרץ בהקדים מתנות הפר שבהיכל, אך היא העדיפה להמשיך ולדבר בהגדרה שבה דיברנו עד עתה].

ובתירוץ שני כתבו, שיש לחלק בין הקדים ומתנות הפר שבפנים להגדרה. לבין הקדים את מתן דם הפר שבהיכל למתנות השעיר בפנים:

מפני שכאשר הקדים את מתנות הפר בהיכל למתנות השעיר בפנים, גרם הפסק בסדר ההזאות שבפנים [שהפסיק בין הזאת דם הפר להזאת דם השעיר ששניהם בפנים]. מה שאין כן בהקדים את הזאת דם הפר בפנים לפני ההגדרה, אין הוא מפסיק בין העבודות שבפנים, ואין זה נקרא שינוי בסדר העבודות שבפנים. וכן כתוב בתוספות הרא"ש. ועיין ריטב"א.

19. כך פירש רש"י. וכתב שדברי הגמרא כאן שייכים לעיל אחרי הסבר הגמרא בכרייתא שהביאה את מחלוקת חכמים ורבי שמעון. וכן גרס הב"ח (אות א) על פי דברי רש"י. ותוספות ד"ה ואזדו מיישבים את הגירסא שלפנינו ומבארים את הגמרא בדרך אחרת. וכן גירסת ר"ח ורבנו אליקים.

תלויה מחלוקתם? [מנין לנו לדעת מהי ה"כפרה" שהוזכרה בפסוק?]

ומכאן ש"כפרה" היא במתן דמים, (4) דברי רבי יהודה.

ומפרשנין: הסבר מחלוקתם הוא כדתניא, כמו ששינונו בברייתא:

רבי שמעון אומר: נאמר "יעמד חי לפני ה' לכפר עליו", ומשמע שהכפרה נעשית "עליו", על שער המשתלח לעזאזל עצמו. ואילו לדברי חכמים שפירשו שמדובר בכפרת דמים של חבריו [השעיר לה'], אין הכפרה על השעיר המשתלח!

נאמר בפסוק "לכפר" — בכפרת דמים, במתנות דם השעיר לה', הכתוב מדבר.

אלא, בכפרת דברים בודוי על השעיר המשתלח הכתוב מדבר, שהודוי הוא על השעיר של עזאזל בעצמו.

וכן הוא הכתוב אומר בהמשך הפרשה [ויקרא טז כ]: "וכלה [הכהן הגדול] מכפר את הקדש ואת אהל מועד, ואת המזבח". וכפרת הקודש היא בהזאת הדם, שהוזכרה בפסוק הקודם⁽³⁾.

השעיר מת מיד אחרי מתן דמים יצא ידי חובתו. אף על פי שעדיין לא התודה. [רש"י].

שפסוק זה לא נאמר בלשון ציווי, ולכן צריכים גם את הפסוק "יעמד חי".

3. "מכפר את הקדש" — זה קדש הקדשים. "ואת אהל מועד" — זה ההיכל "ואת המזבח" — מזבח הפנימי. כנגד ההזאות שהזה בהיכל בקדש הקדשים ומתן דמים שעל המזבח. על פי תורת כהנים פרשה ד, א"ב.

ותוספות ישנים הקשו: מדוע לא נלמד מלשון כפרה שנאמר בפר "וכפר בעדו ובעד ביתו" [ויקרא טז, יז] והיינו כפרת דברים [כמו שהגמרא פירשה לעיל לו, ב]? וקושיא זו אינה קשה לפי רש"י. שהרי כיון שנאמר בפסוק וכלה מכפר... והקריב את השעיר החי למדנו שעד כאן צריך להיות חי. ואינו צריך להיות חי עד שיתודו עליו! [ומכאן שתוספות ישנים חולקים על רש"י וכנ"ל].

4. בפשטות משמע שלומדים שכפרת הדם מעכבת ולא הודוי מהפסוק דלעיל "יעמד חי לפני ה' לכפר עליו" בכפרת דמים הכתוב מדבר. והברייתא מביאה מקור לומר שכפרה היא מתן דמים מהפסוק "וכלה מכפר..." וכן נראה מתוספות ישנים וריטב"א שנביא בסמוך.

ותירצו תוספות ישנים: עיקר הכפרה היא בדם, ועדיף ללמוד ממנו ולא מן הודוי. והריטב"א מבאר שעיקר מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון היא אם הודוי מעכב. ומאחר שדעת רבי יהודה שאין הודוי מעכב, לכן הוא מעמיד את הפסוק בכפרת דמים. [כלומר, הפסוק שהגמרא מביאה אינו מקור הלימוד של רבי יהודה ורבי שמעון. אלא אדרבה, כל אחד מהם פירש את הפסוק לפי שיטתו. עיין בריטב"א ד"ה עד שעת. וד"ה מה להלן. ומהתוספות ישנים נראה שמקור מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון הוא מהפסוק. וכמו שביארנו בפנים].

אבל מרש"י כאן נראה שכל הלימוד הוא מ"וכלה מכפר..." שנאמר בסוף הפסוק "והקריב את השעיר החי" — עד כאן צריך להיות חי. [נאולי זה גילוי מילתא בלבד, מפני שהמילה "החי" שבפסוק זה אינה מיותרת, שהרי לא נאמר בפסוק שמדובר בשעיר לעזאזל, ולכן נאמר "השעיר החי" ולכן צריך גם את הפסוק "יעמד חי" שהמילה "חי" מיותרת. ועוד יתכן

שבימין, הוא רק משום ד"אל תתנו מקום לצדוקים לרדות".

ומשמע, **הא לא הכי**, לולא החשש מהצדוקים, אכן **מהדרינן ליה** — היינו יכולים לקחת את הגורל לה' שעלה בשמאל, ולתתו על השעיר העומד בימין!

והא — והרי בלשון השניה דלעיל אמרת שלדעת רבי ינאי הגרלה **מעכבא** אפילו לדברי רבי יהודה [וכל שכן לדברי רבי נחמיה].

ואם כן, **כיון דקבעתיה שמאל**, כיון שהגורל לה' קבע את השעיר שבשמאל — **הכי מהדרינן ליה**?! האיך אפשר לשנות שהשעיר שבשמאל יהיה לה' בדיבור בלבד, בלי עליית הגורל?

ואם כן, מוכח מדברי רבי עקיבא שלא דברי הלשון השניה דלעיל.⁽⁷⁾

ודחינן: **אמר רבא: הכי קאמרי**, כך שאלו

ועתה הגמרא חוזרת לדון בשתי הלשונות בדעת רבי ינאי ורבי יוחנן [בדין הגרלה].

תא שמע ראייה ללשון הראשונה מברייתא:

דתניא: **שאלו תלמידיו של רבי עקיבא את רבי עקיבא: אם אירע ועלה הגורל לה' בשמאל — מהו שיחזור לימין? האם מותר לו לקחת את הגורל לה' שעלה בשמאל ולתת אותו על השעיר העומד בימין?**⁽⁵⁾

אמר להן רבי עקיבא: אל תתנו מקום [אפשרות] לצדוקים לרדות, למשול בכם [לנצח אתכם בטענותיהם], שיאמרו כי הפרושים משנים את דברי הכתוב.⁽⁶⁾

ולכן אסור להעביר את הגורל שעלה בשמאל ולתיתו על השעיר שבימין.

ומדייקת הגמרא מדברי הברייתא:

טעמא, טעמו של רבי עקיבא שאסר לתת את הגורל לה' [שעלה בשמאל] על השעיר

7. הקשה בגבורות ארי: הרי גם למאן דאמר הגרלה אינה מעכבת, היינו שאם לא הגריל אלא קרא שם בלבד, השעירים נקבעו על ידי דיבורו. אבל כאן שכבר עלה בגורל שעיר ה' בשמאלו, איך יכול לשנותו? הרי כבר קבע הגורל את השעיר שבשמאלו לה'!

והמקדש דוד [כד, ג] הוכיח מכאן שלמאן דאמר הגרלה לא מעכבא, אפילו אם הגריל אין הגורל קובע את השם. אלא מצוה על הכהן לקרוא שם על השעיר כמו שעלה בגורל. והקדושה חלה רק על ידי קריאת השם בפיו.

[ומשום התקנה שיהא הגורל עולה בימין היו מבטלים מצות הגרלה כמו שכתב הגהות אשרי. וכמו במת אחד מהשעירים אחרי הגורל שלדעת

5. כשהגורל עלה בימין היה סימן טוב לישראל [כמו שמבואר בתחילת הפרק] וכשעלה הגורל בימין היו כל העם שמחים [תוספתא כאן] ושאלו, אם מותר לשנות ולשים את הגורל לה' בימין מפני כבוד הכהן הגדול והעם. או שנוח לנו שלא יחליפו כדי שהכהן הגדול יתבייש ויתקן מעשיו. וכן העם יתקנו מעשיהם. שיח יצחק.

ופירשנו את הברייתא לפי הבנת הגמרא בהוה אמינא [אך להלן במסקנא, הגמרא מפרשת את הברייתא באופן אחר].

6. כך פירש רש"י. והר"ח פירש שיאמרו המינים שיש שתי רשויות ואחת מהם גדולה יותר ואותה מעלים בימין. [עיי' שם ובערוך ערך רד].

התלמידים את רבי עקיבא: **עלה הגורל בשמאל** — מהו שיניח את הגורל על השעיר שבשמאל כדינו, ואחר כך יחזירו לו ולשעירו לימין, שיקח את השעיר שבשמאל עם הגורל לה' שעליו, ויעבירם לצד ימין?

ואמר להם רבי עקיבא: **אל תתנו מקום** [אפשרות] **לצדוקים לרדות** למשול בכם [לנצח אתכם בטענותיהם, שיאמרו על הפרושים: הללו לפי רצונם עושים הכל].

עד כאן הגמרא ניסתה להוכיח נגד דברי רבי ינאי לפי הלשון השניה. ומכאן ואילך הגמרא מביאה ראיות להוכיח כשיטת הלשון השניה. שלדעת רבי ינאי אפילו רבי יהודה מודה שעליית הגורל מעכבת.

תא שמע מהא דתניא:

נאמר [ויקרא טז ט] "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה'".

ושנינו בברייתא: **אילו נאמר בפסוק "את השעיר אשר עליו" ולא נאמרה המילה "עלה"**, **הייתי אומר שיניחנו עליו** — שיניח את הגורל לה' על השעיר.

תלמוד לומר, לכך נאמר **"עלה"** — ללמד: **כיון שעלה הגורל מן הקלפי, שוב אינו צריך להניחו על השעיר.**

והוינן בדברי הברייתא: **למאי**, לאיזה ענין הכתוב **"עלה"** מדבר? האם לענין מצוה לכתחילה, או לענין לעכב?

אלימא, אם נאמר שהכתוב מדבר לענין **מצוה** לכתחילה [שצריך להעלות גורל לכתחילה, אבל כדיעבד אם לא העלה גורל אלא קרא שם בפיו בלבד הקרבן כשר].

אם כן, **מכלל**, מוכח מכך, שהברייתא ממעטת מ"עלה" **דהנחה** של הגורלות על השעירים — **מצוה נמו לא!** שאפילו לכתחילה אין מצוה להניח על השעירים גורלות!

וזה הרי לא יתכן, שהרי נאמר בפירוש: **"ונתן אהרן על שני השעירים גורלות"**!

אלא, לאו, בהכרח שהברייתא מפרשת את הכתוב **"עלה"** לענין **לעכב**. וכוונת הברייתא לומר שעליית הגורל מעכבת. אבל הנחתו על השעירים אינה מעכבת.

וממילא, **שמע מינה**, יש ללמוד מדברי הברייתא **שהגרלה מעכבא, והנחה לא מעכבא**.

ומכאן ראינו נגד הלשון הראשונה בדעת רבי יוחנן שאפילו רבי נחמיה מודה בעלית

והגבורת ארי נוקט שהגורל לבד קובע את שם השעירים לכולי עלמא. ועיין שם מה שתירץ.

ב. כתבו תוספות: הגמרא לא העמידה את דברי רבי עקיבא כדעת רבי שמעון מפני שרבי יהודה ורבי נחמיה [גם הם] היו תלמידי רבי עקיבא [ולא מסתבר שחלקו על דעתו].

רבי שמעון הביא את חבירו בלא הגרלה. שמשום תקנת השעיר השני שלא יהיה זקוק לרעות עד שיסתאב מבטלים מצות הגרלה. מקדש דוד. ועיין לעיל מ, א הערה 4 שהריטב"א מביא שלדעת רבי שמעון כבר יצא ידי מצות הגרלה בהגרלה ראשונה [ועיין שם שתירץ בזה את קושיית תו"י בסוגייתנו].

הגורל שאינה מעכבת [מפני שההגדרה אינה בגדר עבודה כדלעיל לט ב.].⁽⁸⁾

ודחינן: **אמר רבא**: הברייתא פירשה את הכתוב "עלה" לענין מצוה בעלמא. **והכי קאמר**, כך אמר התנא בברייתא:

אילו נאמר בפסוק "את השעיר אשר עליו" ולא נאמר "עלה", **הייתי אומר שיניחנו עליו** — שצריך שיהיה הגורל מונח על השעיר של ה' עד שעת השחיטה.

תלמוד לומר, בא הפסוק ואמר **"אשר עלה"**, ללמד: **כיון שעלה** כבר הגורל מתוך הקלפי, וכבר ידוע איזה הוא השעיר לה' ואיזה הוא לעזאזל, הרי משיניח עליהם את הגורלות [לקיים את דברי הכתוב "ונתן אהרן על שני השעירים גורלות"]⁽⁹⁾ — **שוב אינו צריך** שיהיו הגורלות מונחים עד שעת שחיטה, ואפילו לענין מצוה לכתחילה.

תא שמע ראייה לדעת רבי ינאי לפי הלשון השניה — שאפילו רבי יהודה מודה שעליית הגורל מן הקלפי מעכבת:

נאמר [ויקרא טז טז]: **"והקריב אהרן את**

השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת". ודרשו פסוק זה בברייתא [בספרא]⁽¹⁰⁾:

"ועשהו חטאת" — **הגורל** [שהוזכר בפסוק קודם] הוא **שעושהו** [את השעיר] **חטאת**.

ואין קריאת השם עושהו [את השעיר] **חטאת**.

שהייתי יכול לומר: **והלא דין הוא** ללמוד להיפך, מקל וחומר:

ומה במקום **שלא קידש גורל**, בשאר קרבנות, כאשר מקדישים שני קרבנות כאחד וצריך לבררם זה מזה [כגון קיני זבים, זבות ויולדות, שמקדישים שני עופות, אחד מהם חטאת ואחד עולה], הרי אם כתב על גורל אחד חטאת ואחד עולה, לא מצאנו שהגורל קובעם.

ואף על פי כן **קידש בהם השם**, שאם קרא לעוף אחד חטאת ולעוף אחד עולה — דבריו קיימים.⁽¹¹⁾

מקום שקידש הגורל, בשעיר החטאת לה',

הברייתא הזאת. ונראה שגם לפני רש"י לא היתה ברייתא זו בספרא. שרש"י כתב על הגמרא מא, א בזו הלשון: "סתם ספרא — תורת כהנים רבי יהודה היא הכי קאמר בסנהדרין [פו, א] והא בתורת כהנים היא דהא קרא בספר ויקרא כתיב". שיח יצחק. עיין שם.

11. הגמרא להלן לומדת מפסוק שקידש השם. שנאמר [ויקרא יב]: "ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת" בשעת הלקיחה הן נקבעים זו לעולה וזו לחטאת [בדיבור]. רש"י. ריטב"א. [ועיין תוספות ישנים

8. ומכאן ראייה גם נגד דעתו של רבי יוחנן שאמר [אפילו לפי הלשון השניה] שרבי יהודה סובר שההגדרה אינה מעכבת. והרי הברייתא נשנית בספרא [תורת כהנים] וסתם ספרא רבי יהודה היא, כמו שהגמרא אומרת להלן. תוספות ישנים, תוספות רא"ש, ריטב"א.

9. כך פירש רש"י על פי הגהת שיח יצחק [העתיקו מהרב רנשבורג] ורש"ש [עיין הגהת הב"ח וצריך עיון].

10. לפנינו בספרא [תורת כהנים] אין את

שהגורל הוא זה שמקדשו, וכי אינו דין שנאמר שיקדש אותו השם, בקל וחומר משאר קרבנות?!

תלמוד לומר לכך נאמר "ועשהו חטאת" – ללמדנו, כי רק הגורל [שהוזכר בפסוק קודם] עושה אותו חטאת, ואין קריאת השם עושה אותו חטאת.

והרי ברייתא זו בספרא היא שנויה, (1) וסתם סיפרא – מני? ברייתא שנשנתה בספרא סתם [בלא לפרט מי הוא התנא שנאה] מי הוא ששנה אותה? הלא רבי יהודה הוא זה ששנאה.

וקא תני: "הגורל עושה חטאת, ואין השם עושה חטאת".

אלמא, מוכח מכאן, שהגולה מעכבא אפילו לדעת רבי יהודה. וזה כשיטת רבי ינאי בלשון השניה.

ומכאן תיובתא דמאן דאמר "הגולה לא מעכבא" לרבי יהודה [לרבי יוחנן לפי שתי הלשונות, ולרבי ינאי לפי הלשון הראשונה].

ומסקינן: אכן תיובתא היא! ונדחו דברי האומרים שלדעת רבי יהודה הגולה אינה מעכבת. (2)

ועתה מבארת הגמרא את מה ששינו בברייתא שבשאר קרבנות הצריכות פירוש, כגון קני זבים וזבות, אם קרא עליהם שם [לזו חטאת ולזו עולה] התקדשו כדיבורו.

אמר רב חסדא: אין ה"קניין" [שתי תורים או שני בני יונה הבאים כזוג לקרבן ולכן הם נקראים "קן"] מתפרשות שעוף זה הוא לעולה ועוף זה הוא לחטאת, אלא:

או בשעת לקיחת בעלים – בשעה שהבעלים קנה את התורים, שאז אם אמר תור זה אני קונה לחטאת ותור זה לעולה, דבריו קיימים. (3)

או, אם הבעלים לא קראו להם שם בשעת הקניה, בעשיית הכהן – בשעה שהכהן מקריבם, יאמר "זה אני מקריב לחטאת, וזה אני מקריב לעולה". [ר"ח].

ד"ה ומה במקום].

1. עיין לעיל מ ב הערה 10.

2. משמע מהגמרא שדברי הלשון השניה בדעת רבי ינאי לא נדחו. וקשה, שהרי רבי ינאי אמר שהגולה מעכבת לרבי יהודה משום שנאמר "אשר עלה" פעמיים, לעכב. ואילו ברייתא [שהגמרא הביאה כאן] מבואר שלומדים זאת מהפסוק "ועשהו חטאת" הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת!

ותירצו תוספות [מ ב ד"ה ועשהו] שני תירוצים:

(א) הטעם שהגמרא הביאה לעיל [שנאמר

פעמיים "אשר עלה"] אינו מדברי רבי ינאי עצמו אלא הסבר הגמרא בדעת רבי ינאי. ומאחר שבברייתא נאמר טעם אחר [שנאמר "ועשהו חטאת"] יש לומר שזה היה גם טעמו של רבי ינאי.

(ב) "אשר עלה" אינו בלשון ציווי. ולכן אי אפשר ללמוד שהוא לעכב. אלא "ועשהו" גילה על "אשר עלה" שהוא לעיכובא. ואילו נאמר רק "ועשהו" היינו לומדים מכאן דרשא אחרת. עיין שם. ובתוספות ישנים ד"ה ת"ל.

3. כלומר, אין הכהן יכול לשנותן בעשייתן ואם שינה פסול. רש"י.